

**LEFAPHA LA THUTO LA GAUTENG
HLAHLobo YA MAKGAOLAKGANG**

**SESOTHO PUO YA TLATSETSO
BOEMO BO MAHARENG
(Pampiri Ya Bobedi)**

**OCTOBER / NOVEMBER 2005
OKTOBER / NOVEMBER 2005**

NAKO: Dihora tse 2

MATSHWAO: 80

DITAELO:

- Pampiri ena e na le dikarolo tse hlano, e leng karolo A, B, C, D le E
  - O tlamehile ho araba dipotso tse PEDI feela ho tswa ho dibuka tse pedi tseo o ithutileng tsona
  - Nomora dikarabo tsa hao ka moo dipotso di nomorilweng ka teng
  - Ngola ka makgethe le ka Sesotho se hlwahlwa
-
-

**KAROLO YA A
DITHOTHOKISO**

POTSO 1

Tlhaka ya Basotho – P.T.P.K. Maboea

Bala ditemana tse latelang o nto araba dipotso tse tla latela.

Qotso A

Moleleki wa mmakgonthe	
Mohlomi wa ho hloma dihlobo Hlomo tsa thuto, bohlale ba nnete; Sepheo e le sa ho qhala botsho, Sa ho ba mohlodi wa mmakgonthe, Kgabane e kgabane dikgabaneng, Kgapo o e fihletse, mohlodi, Ke letlamorwana nka be ke roka.	5
Moleleki, moleleki wa lefifi, Ke la bonkantjana e se boswaswi, Le pupeditseng ba thari e ntsho, La ntshofatsa kelello tse ntjhontjho, O le hapile, Moleleki wa mmakgonthe, Wa hapa lefifi, wa tswa lefifing, Sera se Kgoliathe sa ba thari e ntsho.	10

Ke nyaretse ha o sesethela, sebata, Thoto o rwalaya ditletle nnete, O lebala mofuthu wa tsoho la baholo, O lebala tsoho le mofuthu la mmao, Ho se tikitiko wa tlala mmila, O ithaopile ho leba sedibeng seno Se o nwesitseng sa o tataisa.	15 20
--	------------------------------

- 1.1 Qolla mekgabisopuo e latelang thothokisong e ka hodimo, o e hlalose o be o bolele le sepheo sa ho sebedisa mekgabisopuo eno.
- 1.1.1 Tlohelo (3)
- 1.1.2 Sejura (kgefutsohare) (3)
- 1.1.3 Enjambamente (mola o tswelang) (3)
- 1.1.4 Poeletsomodumo (3)
- 1.1.5 Phetapheto ya mantswe (3)
- 1.2 Phapang ke efe tshebedisong ya Moleleki wa pele le moleleki wa bobedi? (2)
- 1.3 Hlalosa seo sethokisi se se boelang moleng wa 9. (2)
- 1.4 Fana ka mookotaba wa thothokiso ena. (3)

Qotso B

Kajeno ke Kajeno	
Maobane e ne e le motswadi wa kgotso, Kopano e kopane le kgotso le ntjapedi, Pitsana e pidikwe e le tshwao la kopano, Lebiding lena ho kgabile tatisano, Le nna mofutsana ke le mpanaphatloha, Ke le wa batho, batho e le baheso, Letswalo le ntsha seboko ka mehla, E ntse e le: Motho ke motho ka batho, Molebong re le mekopue kgomaretseng, Kajeno raka le shwetswe ke molebo, Kajeno ke kajeno.	5 10
Bohang hle, re tedise mahlo. Hloohong ha se moriri ke boditsi; Kgaitsemi o lebetse le ho tutuela, O jele difolere, dimoha le moya, Ke botutubala ratsale ke kgumame, Tlase tsona ho hlaha difate tjee, Mmao o hlile o marung ke dibapolo, Empa joo, motho a tla hlotsa enwa! Lebala bna athe ha se boehlana na? Homme tshosobano ya sefahleho na? Ke maswebeswebe sa meseho ya thethana Kajeno ke kajeno.	15 20

- 1.5 Mefuteng ya dithothokiso, ee ke ya mofuta ofe? Hobaneng o realo? (2)
- 1.6 Hlalosa polelwana tsena o be o fane ka moelelo wa tshebediso ya tsona thothokisong ena.
- 1.6.1 Raka le shwetswe ke molebo (2)
- 1.6.2 O jele difolere, dimoha le moya (2)
- 1.7 Qolla lehlaso o be o bolele sepheo sa ho le sebedisa thothokisong ena (2)
- 1.8 Ho bolelwang ha ho thwe “motho ke motho ka batho”? (2)
- 1.9 Fana ka molaetsa wa thothokiso ena (3)
- 1.10 Fana ka lebitsomamarane temeng ya 1. (2)
- 1.11 Qolla mantswe a MABEDI a tiisang hore tema ya pele e kgaba ka phetapheto, o be o bolele hore ke ya mofuta ofe. (3)

MATSHWAO A KAROLO YA A: [40]

KAROLO YA B
TSHWANTSHISO

POTSO 2

Leru le lefubedu – T.W.D Mohapi

Bala diqotso tse latelang o nto araba dipotso tse tla latela.

Qotso A

Makwanyane :	Morena, ho se ho etsahala mehlolo eo re so kang re e bona ha esale re tswalwa.
Moshweshwe :	Ke hlokometse hore ho na leho se kgotsofale ha badimo, ke ka hoo ke bitsitseng Mmantsopa le Katse ba ke ba tlo re senolela tsa bophelo ba rona.
Makwanyane :	Naha ya rona e senyehile maoba mona re sa tswa bona dikgomo, dinku le dipere di shwa lehuba. Mehlolo ka nnete. Kgomo e ntse e tsamaya o bone e se e reputla fatshe ebe ho se ho fedile ka yona. Masapo a tse shweleng a tlamehile ho re fadimehisa.
Moshweshwe :	Pelo ya ka e bohloko, le ha ho thweng, ana Maburu ke baloyi. Mohlape o fedile (<i>a lla</i>). O kae ntate?

- 2.1 Makwanyane o bua ka mehlolo efe e etsahalang Basothong? (3)
- 2.2 Sesosa sa mehlolo eo ke sefe? (2)
- 2.3 Seabo sa Mmantsopa le Katse ke sefe bukeng bophelong ba Moshweshwe? (2)

- 2.4 Bolela lebitso la ntate wa Moshweshwe le hore ha ditaba di le boemong bona o ho kae? (2)
- 2.5 Qoqa ka qeto le kgato e ileng ya nkuwa ke Moshweshwe ka mora ho hlolwa ha Basotho ke Sir George. (6)
- 2.6 Qoqa ka mookotaba o hlahellang tshwantshisong ena o itshetlehile ho diketsahalo tsa buka. (6)
- 2.7 Ho ya ka Mmantsopa ebe sesosa sa ho kgena ha badimo ke sefe? (4)

Qotso B

Casalis le Dyke ba bitseditsewe kgotla ha Moshweshwe

Moshweshwe :	Ke le bitseditse mono ho tla mpalla lengolo lena (<i>a le fetisetsa ho Casalis</i>) e le hore re utlwe tsa lona. Ho bonahala hantle hore kgotso e matla mahareng a rona le Manyesemene ha esale Sir Harry a tloswa.
Casalis :	Na nka bala lengolo morena? (<i>Moshweshwe a dumela ka hlooho</i>) Lengolo lena le baleha tjena: Ke bolleletswe ke bobare hore wena Moshweshwe o morena e moholo, o monna ya lokileng, empa ke eellwa hore Basotho, e leng setjhaba sa hao, ke mashodu.

- 2.8 A ko qoqe ka diqoso le ditefo tseo Sir George eo e leng mohlahlami wa Sir Harry a neng a di batla lengolong leo a le ngoletseng Moshweshwe. (6)
- 2.9 Sir George lengolong la hae o nyenyefatsa Basotho, Ee kapa Tjhe. Tshehetsa karabo ya hao ka ntlha. (3)
- 2.10 Qotsa puo e bontshang hore morena o ne a ile le kgongwana hodimo puisanong ena. (2)
- 2.11 Sir George ke maloma a fodisa. Hobaneng o realo? (2)
- 2.12 Ebe Casalis o ne a tshepahala ho morena Moshweshwe? (2)

MATSHWAO A KAROLO YA B: [40]

KAROLO YA C
PALE

POTSO 3

Mehaladitwe ha e eketheha – T. Mafata

Bala diqotso tse latelang o nto araba dipotso tse tlo latela.

Qotso A

Empa ka lapengla Mofifi nako ena e ne e boetse e le ya tshiyamo le mathata a hloabaetsang: Theko o ne a boetse a tshwerwe ke hlooho jwalo ka marihenga fetileng. Homme ba ne ba se ba saletsweke dikgwedi tse seng kae ba ngola hlahlobo ya makgaolakgang, eo ka yona ba neng ba tla nehwa mangolo a thuto ya mathomo. E ne e se e le dibeke tse ka bang pedi a tshwarehile, mme ba lekile ho pota Hlahlalebajwa ka thoko ka sepheo sa ho iphumanela ngaka e ka fanang ka phekolo ya nnete, ba bone eo a itjeletse kgomo ya bona feela. Empa dingaka tseo ba neng ba laotse ho tsona, di ne di mathile mantsweng a Hlahlalebajwa di bile di itse hlooho eo e ipatlela lenaka la mophatong feela.

- 3.1 Bolela lebitso la ngaka ya lelapa la boTheko. (1)
- 3.2 Ngaka e ile ya re se tla phekola Theko ke sefe? (2)
- 3.3 Bolela sesosa sa hlooho ena e bohloko ya Theko. (2)
- 3.4 Ebe Theko o ile a kgona ho ngola hlahlobo eo ya makgaolakgang? Ee kapa Tjhee. Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (3)
- 3.5 Hlalosa semelo sa Mmampholane. (4)
- 3.6 Bukeng ena re fumana kgohlano ya maikutlo mahareng a Mofifi le Mafikeng. Ako qoqe ka yona o itshetlehile ho diketsahalo tsa buka. (6)

Qotso B

Ka mora hore Kgama a arohane le Dibakiso ka mokgwa o sa kgotsofatseng, mme a tatamale ho leba Popa, a fihla ha Hlajwane. Mohlang oo a fumana e le Sentebaleng feela lapeng leo, beng ba teng ba ile moketeng. Yaba ba kena ka rontaboleng jwalo ka mehla. Yare moo Kgama a qetang ho dula setulong, Sentebaleng a mo laimela, a mo aka; a ntano mo hwesheletsa ka tsebeng: "O a tseba, moratuwa, ke o rata ka pelo ya ka yohle. Ke o ratela bohalefi ba hao, le ho hloka bokwata ha hao!" Yaba o mo aka hape a mo behile letsoho lehetleng. Kgama a utlwa a hloletswe ke monate wa ho akwa ka tshohanyetso, le hona kamolomo o manyaditsweng ka mafuraa nkgang dipompong. Mokgwa ona wa Sentebaleng wa hore a iqholotse mme ebe yena wa pele wa ho kgoroha ho aka o ne o thabisa Kgama haholo. O ne a bona e le ntho e ntle, eo a qalang ho kopana le yona bophelong ba hae. Monate wa teng, Sentebaleng o ne a mo ja tsome ka tsela e qhibidising mmele

- 3.7 Popa moo Kgama a neng a ya teng ke ha mang? (1)
- 3.8 Lebaka le entseng hore Sentebaleng a iswe moo ke lefe? (3)

- 3.9 Se neng se thabisa le ho kgotsofatsa Kgama ka Sentebaleng ke sefe? (2)
- 3.10 Amahanya mekgwa ena ya Sentebaleng le ya bananyana ba matsatsing ana. (4)
- 3.11 Bontsha phapang mahareng a Dibakiso le Sentebaleng o itshetlehile ho diketsahalo tsa buka. Fana ka dintlha tse PEDI bakeng sa mophetwa ka mong (8)
- 3.12 Bophelo ba Sentebaleng bo kotsing ya ho hlahelwa ke mathata a itseng. Bolela a MABEDI, o be o hlalose hore hobaneng o realo. (4)

MATSHWAO A KAROLO YA C: [40]

**KAROLO YA D
DITSHOMO LE TSA SETSO**

POTSO 4

Bokgeleke ba Basotho – R. Moeketsi

Bala diqotso tse latelang o nto araba dipotso tse tlo latela.

Qotso A

Ke rata ho boela ke toboketsa hore thuto ha se ntho e fihlang le Makgowa. Basotho ba tsebile ha esale hore thuto ke motheo wa bophelo, ka baka leo, ba tlohile e ntse e le batho ba e kgothalletseng. Ho sebediswa tsela tse ngatangata he ho ruta le ho ithuta, ho ya ka boholo le boleng ba batho, nako le sebaka, jwalojwalo. Mokgwa wa dilotho ke o mong wa ditsela sa ho ruta le ho neeletsana ka ditaba tsa bohlokwa tsa setjhaba sa Basotho. Dilotho hantlentle ke malepa a puo a rutang motho ho nahanisisa ditaba, ho tlwaela ho di bapisa le ho di qhaqholla. Ke mofuta wa tokodiso, feela o sa qoqweng. Ke dipapiso tse tswapetseng. Moelelo wa tsona o potetse, ka hoo di tjhorisa kelello tsa ba di kgothalletseng. Jwale he, hobane di sa ngolwe, ho hlokahala kelello tse matla hore di tle di bolokwe, mme di hopolwe ka nako tsohle ha ho lothanwa. Ba lothuwang le bona ba ba tjhatsi, ba a di hopola mme ba di rarolla ka nako le motsotso.

- 4.1 Fana ka matshwao a dilotho o itshetlehile ho tse latelang:
- a) Dibapadi (2)
- b) Molaetsa (4)
- c) Puo le mofuta wa sengolwa (4)
- 4.2 Bolela mofuta e MENE ya ditshomo. (4)
- 4.3 Fana ka mohlala o le mong tshomong ka nngwe. (4)

Qotso B

Meketeng ya Basotho ho ne ho ithabiswa ka metjeko, dipapadi le dipina tse tsamaelanang. Re mohau feela hobane hona ha ho sa etsahala haholo kajeno. Meketeng ya kajeno ho se ho etsahala disele. Boithabiso bo boholo ba banna ba sa leng batjha mme ba le matla, ha mmoho le bahlankana, e ne e le mohobelo. Basadi ba batjha ha mmoho le barwetsana, le bona ba ne ba kena papading ena. Mokete ona he o ne o hlile o aparelwa ho bontsha ka moo o neng o thabelwa ka teng. Banna le bahlankana ba ne ba kgaba ka ditshiba, dikgohlo le matjhoba ditlhafung mona. Diqholong teng ba itlamme ka meja e lepellang ka mahlakoreng a mabedi. Ditsweng tsa matsoho a mabedi ho ne ho itlangwa ka matjhoba a mebalabala. Basadi le barwetsana le bona ba ne ba fihla ka mese ya bona e metjha ya matlalo a dikgomo a suhilweng ka makgethe. Mese ena e ne ekgabisitswe ka difahafaha le mabenyane a mefuta. Meriri e phaphathilwe ka letsopa mme e phatsimisitswe. Ho rwetswe dikgaratsana dihloohong.

- 4.4 Ebe phapang mahareng a kgoro le kgato ke efe ho dipina tsa boithabiso. (4)
- 4.5 Qoqa ha kgutshwanyane ka papadi ya lesokwana. (6)
- 4.6 Hlalosa maele ana a latelang:
- 4.6.1 Kgaki o kgaka se sa mo kgakeng le borokong (2)
- 4.6.2 Matlo a matle diotlwana feela. (2)
- 4.6.3 Fura la ngwana ke ho rongwa. (2)
- 4.6.4 Moiketsi ha a llelwe. (2)
- 4.6.5 Motshehafa o a ipeletsa. (2)
- 4.6.6 Di nwele mahe, ho setse dikgaketla (2)

MATSHWAO A KAROLO YA D: [40]

**KAROLO YA E
MEQOQO**

POTSO 5

Pelong ya ka – S.M. Mofokeng

Bala diqotso tse latelang o nto araba dipotso tse tla latela.

Qotso A

Sena seo le se tsebile nako e telele ha kana, sekolongyana sena seo ho sona le tsebileng thabo le nyakallo ya thuto, e le mathata a yona; sekolongyana sena se le tsebisitseng banna bana ba Modimo ba le rutileng dintho tse ngata, bao kajeno le ba tlohelang hona mona. Kajeno lona metswalle le a arohana. Ngwaneso, le qala ho utlwa ka botlalo bohloko ba lentswe lena: karohano. Ba bang ba ya dikolong; ba bang, bona ba mafutsana, ba arohana le sekolo seo ba se ratang, ba ilo sebetsa. Nako ha e fihla meokgo e a seka ka mahlong. Empa bona bohloko boo bo fokotswa ke sona setswalle se bileng teng. Ekare se a botsa fore na karohano e ka ba teng ho bao e leng metswalle, ho ba nang le dilemo tse monate tseo ba di phetseng mmoho?

- 5.1 Hlahisa bongodi ba mongodi o itshetlehile ho diketsahalo tsa buka. (4)
- 5.1.1 Kgetho ya mantswe. (4)
- 5.1.2 Sebopeho sa dipolelo. (4)
- 5.1.3 Molaetsa. (4)
- 5.2 Bolela dintho tse neng di etsa hore ha le sa hola, le qetelle le shapuwe. (3)
- 5.3 Mongodi o bolelang ka banna ba Modimo? (1)
- 5.4 Ebe sesosa sa karohano mono ke sefe? (2)

Qotso B

Batho ba bangata ba tshaba sepetele haholo hoo motho a yeng a dule hae bohloko bo be bo je setsi mme a fihle sepetele a se a sa itsebe, a be a makale hore na o ne a fihla jwang teng, mohla a hlapohelwang ha eba a hlapohelwa. Hoba bongata ba bona kebo yang sepetele feela ho ya shwela teng, ho ya atisa palo ya batho ba shwellang sepetele, ho ya fa sepetele lebitso le lebe la ho re, "Nnyeo le nnyeo ba ne ba shwele sepetele; sepetele se qeta batho," empa nnete e le hore ba ipolaile e le bona ka ho se ye sepetelele nako e sa le teng. Sepetele se a tshajwa. Ho batho ba bangata se emela ha ho se ho apolwa ho apeswa, pobodi e se e sa fele: "Lethola o a kula, o se abile a le sepetele!"

- 5.5 Ebe hobaneng batho ba bangata ba tshaba sepetele? (2)
- 5.6 Dipetleleng tse ngata, nako ya ho etela bakudi ke efe? (1)
- 5.7 Fana ka sesupo se neng se bontsha hore e se e le nako ya ho kena sepetele sa (private). Ka dintlha tse THARO feela. (3)
- 5.8 Fana ka phapang mahareng a sepetle sa lekeishening le sepetele sa toropong. Fana ka dintlha tse THARO sepetelele ka seng. (6)
- 5.9 Qoqa ka setaele sa mongodi bukeng ena o itshetlehile ho diketsahalo tsa buka ena. (10)

MATSHWAO A KAROLO YA E: [40]